Drenthe is rijk aan historische foto's. Niet alleen historische verenigingen en archieven beheren fotocollecties, maar ook particulieren hebben vaak waardevolle historische foto's in huis. In deze column wordt ieder kwartaal een bijzondere foto belicht.

Drenthe belicht - 14

Twee unieke glasnegatieven

Van de hunebedden van Rolde – door Van Giffen met de nummers D17 en D18 aangeduid – zijn heel wat foto's bekend. Met name het 'complete' hunebed D18 was een geliefd onderwerp voor zowel beroeps- als amateurfotografen. Dat zat hem niet in de laatste plaats in de fraaie eik die het hunebed tot voor twintig jaar flankeerde. Menigmaal stelde de fotograaf zich zo op, dat hij de Jacobuskerk op de achtergrond had. Hunebed, eik en kerk vormden duidelijk een aantrekkelijke drie-eenheid.

Gelukkig duiken er steeds nog nieuwe foto's van de beide hunebedden op. Bij het schrijven van het boek *Reuzenstenen op de es - de hunebedden van Rolde* meende ik alle ansichtkaarten van deze twee hunebedden wel gezien te hebben. Daarom schreef ik ook zonder een spoor van twijfel dat er helaas geen foto's bestaan waarop je een trein ziet rijden achter hunebed D17, het monument dat het dichtst bij de spoordijk ligt.[1] Kort na het verschijnen van het boek liet R. van Doveren uit Westervoort mij weten dat er wel degelijk een dergelijke foto bestaat. En inderdaad, op de ansichtkaart zie je een trein over de spoorverbinding Assen-Stadskanaal gaan.[2] Onlangs was het opnieuw raak, deze keer in de vorm van een tweetal 13 x 18 centimeter metende glasnegatieven.[3] Wie de maker(s) is (zijn), is niet bekend. Vermoedelijk stammen ze uit de nalatenschap van een notaris uit Stadskanaal.[4] De beide negatieven zijn haarscherp en een beschrijving waard.

Op de foto van D17, het noordelijke hunebed, zien we het grafmonument vanuit het zuiden. De eik in het centrum van het beeld eist niet alleen onze aandacht op, maar ook de man die daarvoor staat. Hij heeft een tas over de schouder en zijn rechterhand rust op een wandelstok. De boom staat vol in blad en heeft, afgaande op de lengte van de man, een hoogte van ongeveer twaalf meter. Rechts van de boom valt vooral de enorme deksteen op die tussen de draagstenen gekanteld is. Rechts dáárvan staat de stomp van een boom. Aan de vegetatie is te zien dat het hunebedterrein een eiland vormt in een akkercomplex. Dat laatste is eigenlijk alleen goed te zien bij het uitvergroten van de foto. En dan vallen ook andere details op: dat op het witte paaltje links de kapitalen RE geschilderd zijn (die staan voor 'rijkseigendom'), dat de wandelstok van de man een zigzagmotief toont en dat er van alles in de boomstomp gekrast is, zoals 'H' en '18'.

Zoals gezegd, weten we niet wie de maker is. Ook het jaar waarin de foto vervaardigd is, is onbekend, maar we kunnen wel de periode aangegeven. De meer dan manshoge boomstomp is het laatste restant van de eik die in 1891 door een storm geveld werd. Van de spoordijk Assen-Stadskanaal, die vermoedelijk in de loop van 1904 werd opgeworpen, is nog niets te bekennen. We mogen dus concluderen dat de foto op een zomerse dag in de periode 1891-1904 is gemaakt. Op een aquarel van M.W. Liernur uit 1894 is te zien dat de stomp nog enige tijd groene scheuten heeft gehad voordat hij afstierf[5], zodat we de datering vermoedelijk nog verder kunnen inperken tot het decennium 1894-1904. De indrukwekkende boom waar de man naar opkijkt, zal toentertijd toch zeker honderd jaar oud geweest zijn, met andere woorden: teruggaan tot zeker 1800. Die boom staat er vandaag de dag nog steeds, zijn holle stam bijeengehouden door trekstangen.

De tweede foto toont D18 in zijn volle glorie, vanuit het noordwesten gezien. Op de voorgrond is het witte paaltje te zien waarmee de rijksoverheid de grenzen van haar eigendom aangaf.[6] Achter

1- Zie W.A.B. van der Sanden, *Reuzenstenen op de es – de hunebedden van Rolde* (Zwolle/Assen 2007) 136.
2- Zie voor de foto W.A.B. van der Sanden, 'Monumentale graven in het landschap', *Kwartaalblad Het Drentse Landschap* 55 (sept.) 2007, 4-8, aldaar 7.
3- De auteur dankt Sipke van der Zee, Geelbroek, voor de bemiddeling bij de verwerving van de glasnegatieven. De glasnegatieven bevinden zich in de collectie van Drents Plateau.
4- Mondelinge mededeling van de verkoper (september 2007).
5- Zie voor een afbeelding daarvan: Van der Sanden 2007, 124. Daar wordt overigens abusievelijk aangenomen dat het gedeeltelijk door korenschoven aan het oog onttrokken grafmonument hunebed D18 is.
6- D17 en D18 kwamen eind 1872 in het bezit van het Rijk. Vandaag de dag is de provincie Drenthe eigenaar van deze twee grafmonumenten. Zie voor details: Van der Sanden 2007, 87 e.v.

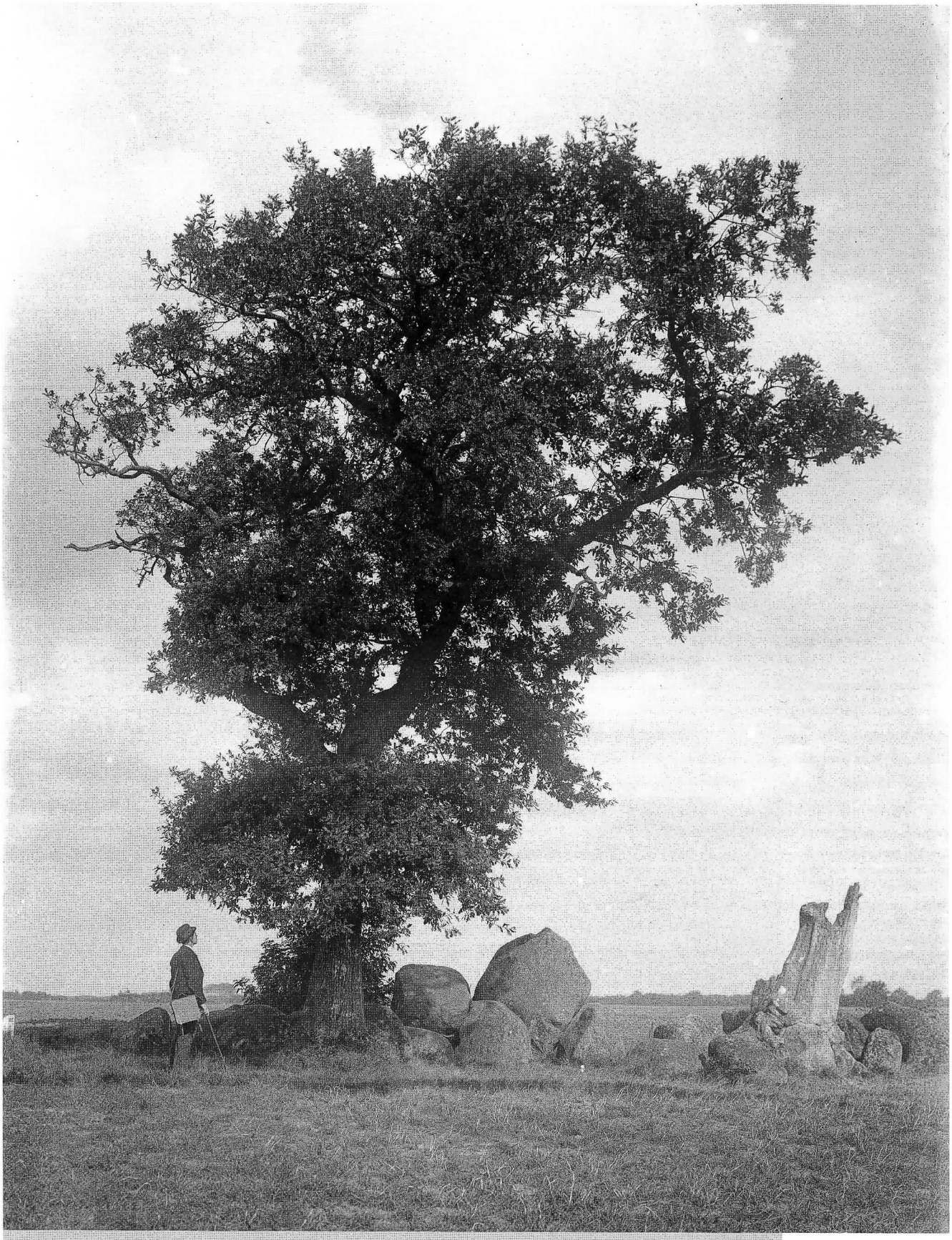

het hunebed lijkt nog graan te staan, wat ons eraan herinnert dat D17 en D18 op een es (de Noord esch) liggen. Op deze foto is meer menselijk leven waar te nemen dan op de hiervoor besproken foto. Niet minder dan acht personen zijn te zien. Helemaal links, aan het oostelijk uiteinde van het grafmonument, zitten een man en twee vrouwen. Tussen de man en de middelste vrouw bevindt zich een donkerharige en daardoor nauwelijks opvallende hond. Voor hen, op de grond, zit een tweede hond. In het midden, links van de duidelijk ooit door de bliksem getroffen eik, zitten twee jongemannen. Helemaal rechts in beeld bevinden zich drie personen: een zittende man met paraplu, een staande man en rechts naast hem een kind. Het zou heel goed kunnen gaan om drie generaties

Het hunebed D17 te Rolde met een bezoeker (Drents Plateau)

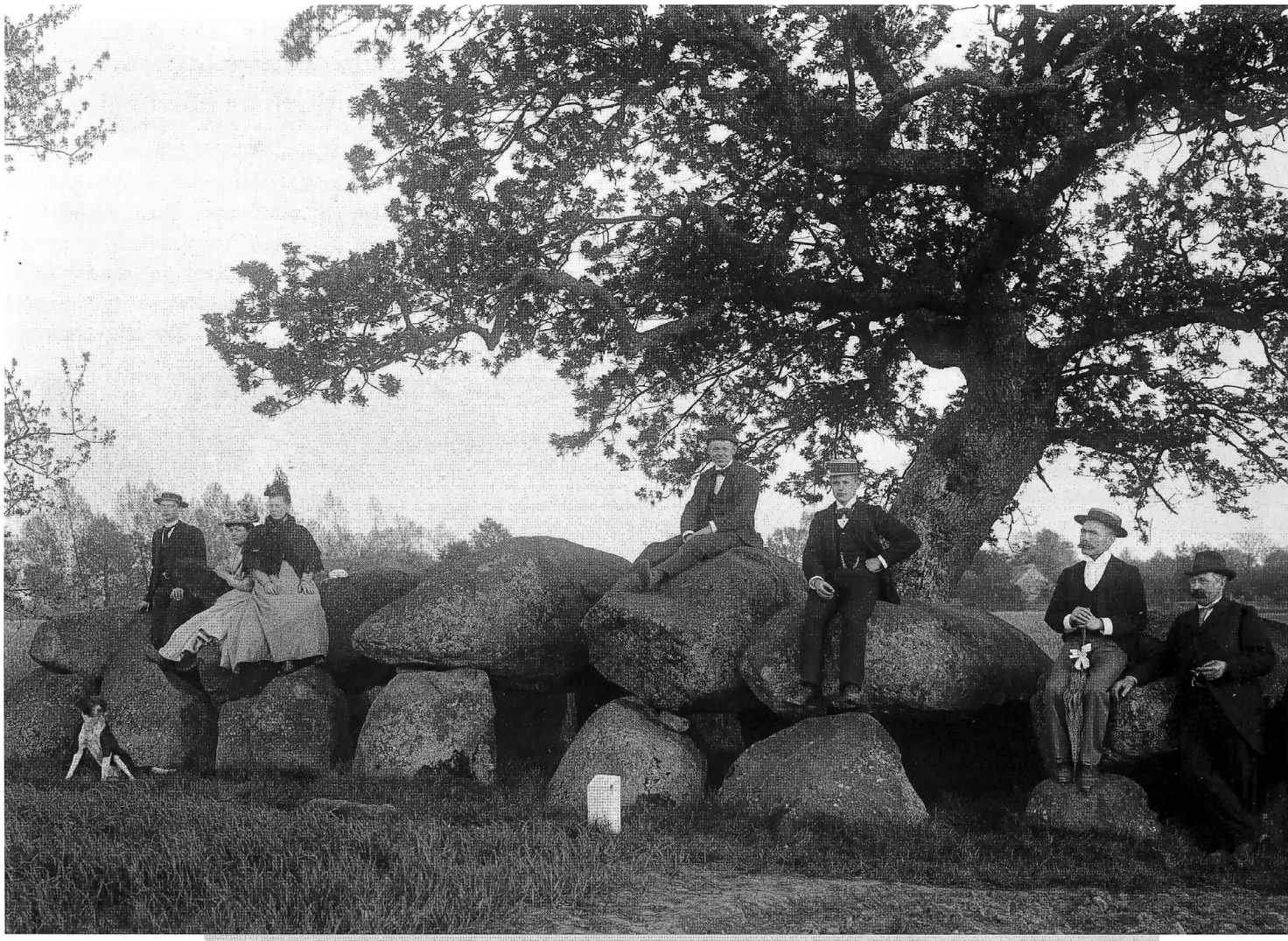

Acht mensen op hunebed D18 te Rolde (Drents Plateau)

van één familie. Allen dragen een hoofddeksel en de mannen en jongemannen dragen dassen. Van de hele groep zijn er drie die naar de fotograaf kijken – de vrouw die de hond vasthoudt, de jongeman in het midden en het kind uiterst rechts. De meest intrigerende figuur is de man direct rechts van de boom. Als enige man lijkt hij geen horlogeketting te hebben, maar wel een met een strik versierde paraplu. Tussen twee sigarenrokers in staart hij in de verte. Houdt hij de paraplu van zijn vrouw even vast of is het zijn eigen exemplaar? Alles wijst op het laatste. De vrouw met hond hoort zeer waarschijnlijk bij de man links naast haar en de oudere vrouw naast haar weer bij de man naast de man met de paraplu. Er blijft geen vrouw voor hem over. Het blokpatroon van de paraplu vinden we terug in de bovenkant van zijn hoed en de witte strik past ook prima bij zijn witte das. We hebben hier vermoedelijk met een stadse *dandy* te maken.

Het is niet nauwkeurig aan te geven, wanneer deze foto gemaakt is. Op grond van de ligging van de oostelijke dekstenen moeten we ook hier vaststellen, dat de foto na 1891 gemaakt is.[7] We zullen er niet ver naast zitten als we aannemen dat ook deze foto rond 1900 genomen is, misschien wel door dezelfde fotograaf die de man met tas en wandelstok heeft vastgelegd bij D17.[8]

Wijnand van der Sanden, provinciaal archeoloog bij Drents Plateau

7- Vgl.: Van der Sanden 2007, 130.
8- De auteur dankt Mark Goslinga, Drents Archief, voor het scannen van de beide foto's.